

Tennessee Williams: Üvegfigurák

Mikor is vagyunk? A válasz hamar megérkezik, alighogy megkezdődik az *Üvegfigurák* előadása a Radnóti Színházban. A Wingfield-fiú mondja, hogy a hatvanas években, jó másfél évtizeddel korábban. De honnan számítva? Tom jelenéhez képest, ahonnan felidézi családja drámáját. Persze, ezt nem mondhatta volna 1944-ben, amikor *Tennessee Williams* színműve megszületett. Onnan a húszas évek végére datálhatók az események. Régvolt időszak a két világháború között. Túlontúl messzire esik a mától. Nagyon is megérthető, hogy a mi jelenünkhöz közelebb igazított a színjáték. Amikor sorra megjelennek a szereplők, a tekintet meg-megakad a külsejükön. Vegyük példának az anyát, Amandát, aki pontosan illeszkedhetne egy korabeli utcaképbe, a kockás szövetszoknyájával, sárga terilén pulóverével, ahhoz komléként illő sárga kabátkájával. Nem utolsósorban olyan konty-féleséggel, amilyenhez elegendő volt félhosszú haj, hogy pár hajcsavarónyi fűrtöt ondolaljanak a fejétőre, vendégfogadáshoz póthajjal kiegészítve.

De a steppelt, szivacsos nejlonpongyolája is tipikus darabja volt a nők házi ruhatárának, ahogy a lánya, Laura rózsaszín baby-dollja is. Tom pedig garbót hord, a korszak sokáig fennmaradó divatja szerint. Míg a látogatóba érkező Jim a zakója alatt kardigánt visel. Évtizedek óta nem láttam ilyenét. Méltánylandó, amikor egy jelmeztervező, ezúttal *Benedek Mari*, ki tudja honnan, képes eredeti holmikát is elővarázsolni. Bár nem tudni, mennyit nyomnak a latba azoknak a szemében, akik ifjabbak lévén soha nem láttak ilyeneket. A Wingfield-ház berendezésében Laura kedves üvegfiguráinak vitrinje utal régebbi időkre. A bútorok zömének nincs ilyen stílusa, de olyan dizájnya sem, amilyent a mi korunk felé mutató, újabb izlés hozott volna létre. Szemlátomást sorozatgyártás vigasztalan terméke az újonnan vásárolt kanapé, nemkülönben a háromlábú asztalka. A lámpaernyőkön sem hagyott nyomot iparművészi ambíció. A szocialista lakberendezés „minimalizmusához” is illettek a fantáziátlanúságukkal. Az amerikai környezetre inkább a tűzlépcső utal. Ennek fémszerkezetéhez ezúttal mozgatható zsinórfüggönyös paravánok csatlakoznak, amelyekkel a díszlettervező, *Horváth Jenny* invenciózusan kiváltotta a szerzői instrukciót, miszerint az emlékek helyszínét túllfüggöny, átlátszó fal takarja, illetve engedi valamelyest látni. Az egyik ilyen térelválasztón ott villog az Éden Palace már „foghíjas”, azaz „betűhíjas” neonreklámja. Ahogyan erre a sorsa jutottak a „neonfényes Budapest” egyedi, ezért bajosan és borsos áron javítható reklámjai is, mígnem néhány híján kipusztultak. De elegendő-e, hogy a látvány a hatvanas éveket idézi? Valóban közelebb jutottunk-e vele az ezredfordulón is túli korunkhoz? Olyan család manapság is van, ahonnan „lelépett” az apa. Bár olyan bizonyára ritkább, aki a telefonközpontos munkahelyéről dobantva Dél-Amerikáig kóborol. (A jellemrajzán sokat árnyal az a nappaljuk falán díszelgő, méretes fénykép – dicsérve a fotóst is, az apa képében látható *Porogi Ádám*ot is –, amelyről úgy mosolyog egy hollywoodi filmszínész sármjával, hogy sejteni lehet, több telik ki tőle, mint amit postai státusza valaha is megkívánt.) Ahol fogyatékkal élő gyermek van, ott méginkább előfordul, hogy az egyik szülő elmenekül. A járáshibás Laura helyzete máig reálisnak látszik. Mint ahogy az is, hogy a mozgássérültség párosulhat pszichés zavarokkal, gátlásos kommunikációval, végleges bezárkózással. Nehezebb valószerűnek látni Tom magatartását. Manapság is lehetnek „jó

fiúk”, akik magukra vállalják a család gondját. És vannak olyan kalandvágyók is, akik egyszerűen csak dobantanak a szülői házból. Williams még úgy gondolhatta, hogy életszerű lehet olyan karakter, amely e kétféle habitust egyesíti. Hiszen az akkori fiatalokat még szorosan fogták a hagyományos értékrendű elvárások, s idő kellett ahhoz, hogy képesek legyenek hátat fordítani a kényszerítő erejű követelményeknek. Míg a mai srácok zöme hamar rácsapná az anyjára az ajtót, ha az napról napra rágja a fülét, hogyan étkezzen, mit viseljen, mit ne olvasson, mit ne írjon, mivel töltse a szabadidejét, holott a számlákra valót a fiú keresi meg. Vannak ilyen asszonyok, akik dirigálnak, a jószándékukkal is az idegeire mennek a környezetüknek. De ennek a mértéke is más napjainkban. Hiába, nem mai a darab. Ezekon a mozzanatokon túl kell tenni magunkat. De megéri. Más az eredeti társadalmi milió, amelyhez igazodtak a megírt alakok. A különbözőségek átütnek a dráma szövetén. Még úgy is, hogy a szöveget felfrissítette *Barabás András* fordítása, kíméletesen ápolta *Morcányi Géza* dramaturgi munkálkodása. De ami érvényesen benne rejlik, mindazt szálanként gondosan felfeji a rendező, *Valló Péter*. S a színészeinek úgy adja tovább a szerepek pszichológiai fonálát, hogy nemcsak feddhetetlen, de kiváló alakítások szülessenek. És csakugyan jobbnál jobb. Nem meglepő persze, hogy *Kováts Adél* most is kimagasló. Eminens volt már más Williams-szerepben is, a *Vágyvillamos* címmel bemutatott előadásban Blanche-ként, akit már több mint hat esztendeje játszik. S úgy érezni, hogy nemcsak pályájának állomásai, de élettapasztalatai is vezették Amanda Wingfield empatikus közelítéséhez. Kiállhatatlan személyiség az anya, seregnyi kellemetlen tulajdonsággal. A színésznő mindet megmutatja, ezerszínű a játéka. Parancsolgat, érzelmeivel is zsarol, mártírkodik. Mintha örömét is lenné a szenveltében. Bakfis-kacagásokkal szépeleg. Hivalkodik szebbreményű múltjával, akkor is nagyozol, amikor már nincs mire. Illúziókat kerget. Már-már teátrális kiborulásai mögött is ott lappang az öncsalás. De az a valós fájdalom, aggodalom is, amellyel gyermekei sorsát követi. A kétségtelen anyai szeretet. Ez az, amivel a nagyszerű alakítás együttérzést is kelt. Ahogyan a földkéreg rétegei egymásra rakódnak, az idők során más-más zárványokkal, úgy rendeződnek egységbe Tom személyiségének múltbeli és jelenbeli sajátosságai. Mintha visszafelé haladna a feltárás, *Porogi*

Kováts Adél és Lovas Rozi (fotók: Dömölky Dániel)

*Ádám*nak először is azt az érett felnőttet kellett megteremtenie, aki az emberélet delelőjéről kalauzol vissza ifjúkorának poklába. S a színész máris több, mint egy narrátor. Mindvégig erős a jelenléte. Nem afféle szócsó, hanem olyanvalaki, aki már derengő mosollyal, megszenvedett békével emlékezik balsorsú szeretteire, s elszámol magával is. Bár a teljes megbocsátáshoz kevés az alkohol tompító segélye (ahogy a *Macska a forró bádogtetőn* Brickje is hasztalan várja a „kattanást” az agyában, az ital jótékony hatását). Újra és újra alá kell szállnia a családi infernóba. *Porogi Ádám* érzelmegszegény játékában Tom fiatalabb éneje nagyobb amplitúdók között hánnyódik. Tűri, hogy napról napra sürgesse a blokkoló-óra, s hogy a maradék idejébe az

anyja csimpaszkodjon, még engeszteli is a házi nyugalom kedvéért, ha nagyritkán kitör. Mert a lelke mélyén mindig is hevesen lázad. Vergődik tulajdon lelkiismeretének szorításában is, ami visszatartja, hogy lerázza magáról a kötelekeit. Valójában a szeretet béklyóit. A kényszerű összetartozás mintegy a fő-témája a Wingfield-család tragédiájának. Laura különösen ragaszkodó. Nem hajlik önáltatásra, mint az anyja. Még sötétebben is látja önmagát, mások támasza nélkül szinte életképtelennek ítéli. Mintha csakis filigrán, vérszegényen sápatag lányokhoz illene a szerep. Hogy olyan törekenyek látsszanak, mint a dédelgetett üvegfigurák. *Lovas Rozi* szép alakítása más úton halad. Erősebb lelki alkatot sejtet. Nagyon is tud akarni. Példája

ennek, amikor a házból voltaképp azért megy el, hogy anya és fia magukra hagyva összebékülhessenek egymással. De elesik, megsérül, és mégis talpra áll, nem fordul vissza, megy tovább, zokszó nélkül viseli a fájdalmat. Ennek a hajthatatlanságnak a szémszögéből még felkavaróbbak azok a percei, amikor pánikrohamokként szinte leterítik a szorongásai, félelmei. Holott a ritka örömtől kivirágzik. Amikor például varázskendővel, Tom ajándékával a vállán tükörbe néz, s meglátja „szébbik” képmását. Vagy a kedves vendég fiatalemberrel kettesben. Ami – bár hovatovább ódivatú ez a szó – „nagyjelenetként” magaslik ki. Mindkettejük jóvoltából. Úgy harangozzák be Jim O’Connort, mint akit a gimnáziumban körülrajongtak, a kosárlabdacsapat sztárja volt, a kórusból is kiemelkedett, nagy reményekre jogosított. Hat év múltán szállítmányozási előadó ugyanabban a raktárban, ahol Tom is pergeti hétköznapjait. *Nagy Dániel Viktor* úgy toppan be, hogy nyilvánvaló, nem vitte sokra. Illedelmes, készséges, amolyan „rendes” fiatalember. A realitás határai között még törekvő is. Tökéletes vőlegény-jelölt, csak hogy másé, nem Lauráé. Olyan történetben, amelyekben lényegbevágó, honnan jöttek és hová tartanak a szereplők, különösen becsülendő, hogy a színész nem siklik el egyetlen alkalom felett sem, amelyben megmutathatja Jim viszonyát is „népszerű” diákmúltjához. Nem kérkedik vele (mint Amanda teszi a maga „előéletével”), de a Lauránál megőrzött gimnáziumi évkönyvet úgy lapozza, hogy látni, a szíve megmelegszik tőle. Nem tagadja meg, ami egykor volt, de túllépett rajta. És nem rágódik a csalódásokon sem. A jelenben él. Barátságos beszélgetése Laurával minden döccenő nélkül torkollik a keringőjükbe, a lány bizonytalan lépéseit megtámasztó keringőbe (ami szinte vizuális szimbólumként képezi le egy kivételes estére korlátozódó, meghitté váló kapcsolatukat). Még a becses unikornis-figura szarvának véletlen letörése sem akasztja meg azt, ami kettejük között történik, és csókhöz vezet. Ez a Jim jólelkű, őszintén segítené Laurát, hogy többre becsülje önmagát. Csupán túlló a célon. Szeretettől. Megvan a törzsközönsége a Radnóti Színháznak. Sokan szerethetik azt a pszichológiai érzékenységet is, amellyel ezúttal a Williams-alakokat közelíti meg a társulathoz évtizedek óta hűséges *Valló Péter*. Most mintha korábbi és küszöbön álló korszakok találkoznának azáltal, hogy a színigazgatóvá lett *Kováts Adél* társulatfrissítésének köszönhetően olyan fiatalok lépnek színre, akik bárhol meglelhetnék biztos helyüket a színházi palettán. De itt vannak.

Lovas Rozi és Porogi Ádám